

KREIPIMASIS Į POLITINES PARTIJAS DĖL SOCIALINĖS APSAUGOS PLĖTOJIMO

Artėjant Lietuvos Respublikos Seimo rinkimams, Nacionalinis skurdo mažinimo organizacijų tinklas (toliau - NSMOT) kreipiasi į politines partijas ir atkreipia dėmesį į socialinės politikos iššūkius, kuriuos būtina nedelsiant spręsti, siekiant Lietuvos gyvenimo standartus priartinti prie Europos Sąjungos valstybių lygio. Siūlymai remiasi ilgamete NSMOT narių darbo patirtimi su pažeidžiamomis grupėmis.

- Skurdo, socialinės atskirties ir pajamų nelygybės mažinimo veiksmų planas.** Vyriausybės programoje turi būti numatytas žmogaus (socialinėmis) teisėmis grįstas skurdo, socialinės atskirties ir pajamų nelygybės mažinimo veiksmų planas. Plane turi būti numatyti aiškūs, bet kompleksiški žingsniai gyventojų socialinės apsaugos stiprinimui. Priemonės turėtų atlikti tarptautinių organizacijų rekomendacijas bei ratifikuotų dokumentų sąlygas: atsižvelgti į Europos Komisijos (toliau - EK) rekomendacijas, užtikrinti Europos socialinių teisių ramsčio (toliau - ESTR) įgyvendinimą bei siekti Darnaus vystymosi tikslų (toliau - DVT) ir vadovautis DVT principais. Valstybės strateginiuose dokumentuose turi atsispindėti balansas tarp ekonominių, socialinių ir aplinkosauginių tikslų bei turi būti užtikrinamas siekiamų rezultatų tvarumas. Vadovaujantis DVT, skurdo mažinimas turi tapti pagrindiniu prioritetu.
- Mokestinių pajamų surinkimas ir socialinės apsaugos finansavimas.** Šiuo metu Lietuvos socialinės apsaugos finansavimas nuo BVP yra maždaug dvigubai mažesnis nei Europos Sąjungos vidurkis. Esama sistema yra nepajėgi pakankamai finansuoti socialinių paslaugų, o neadekvatus socialinių išmokų dydžiai neapsaugo gyventojų nuo skurdo. Būtina didinti perskirstymą šalyje ir užtikrinti socialinės srities finansavimo didinimą, tuo pačiu plėtojant socialinių paslaugų finansavimą, orų socialines paslaugas teikiančių darbuotojų darbo užmokesį ir išmokų sistemos tobulinimą, užtikrinant minimalius vartojimo poreikius. Remiantis Europos Komisijos rekomendacijoms, būtina skatinti įtraukų ekonomikos augimą: gerinti išmokų ir mokesčių sistemą, peržiūrėti mokesčių lengvatų sistemą, didinti mokesčių progresyvumą kuriant tokį mokesčių dizainą, kuris nepakenktų ekonomikos augimui.
- Gyventojų socialinės apsaugos stiprinimas.** Remiantis Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis daugiau nei trečdalis registruotų bedarbių negauna jokių pajamų, įskaitant nedarbo socialinio draudimo išmokas ar socialinės pašalpas. Daugelį metų ši problema buvo nesprenžiamą ir itin išryškėjo pastarosios krizės metu. Augant nedarbui dabartinės socialinių išmokų sistemos nesugeba apsaugoti gyventojų nuo netikėto pajamų praradimo. Būtina stiprinti darbo netekusių asmenų apsaugą lengvinant nedarbo socialinio draudimo išmokos gavimo sąlygas, ilginant jų trukmę, o taip pat sukuriant papildomą apsaugos tinklą. Pasibaigus valstybės masto ekstremaliai situacijai, siūlome įvesti nuolatinę darbo paieškos išmoką, kuri būtų tarpinė grandis tarp nedarbo socialinio draudimo išmokos ir socialinės pašalpos su atitinkamai nustatytu išmokos dydžiu.
- Mažiausių pensijų - šalpos pensijų bazės - kėlimas.** Lietuvoje šalpos pensijos bazė siekia 140 Eur ir ją gauna apie 60 tūkstančių našlaičių, vaikų ir suaugusių su negalia, pensinio amžiaus

Nacionalinis skurdo mažinimo organizacijų tinklas

žmonių, kurie neįgijo būtino stažo socialinio draudimo pensijai gauti. Ši suma sudaro apie pusę minimalių vartojimo poreikių dydžio. Būtina palaipsniui artinti šią bazę prie minimalių vartojimo poreikių dydžio. Didinat šalpos pensijų bazę būtina užtikrinti balansą tarp šalpos pensijų ir socialinio draudimo išmokų, atitinkamai keliant ir draudiminių išmokų dydžius.

- 5. Minimalių pajamų apsaugos stiprinimas.** Lietuvoje socialinės piniginės paramos išmoka siekia pusę absoliutaus skurdo ir trečdalį santykinio skurdo ribos. Būtina užtikrinti išmokos dydžio adekvatumą artinant ją prie minimalaus vartojimo poreikių dydžio (toliau - MVPD), skatinti paramos gavėjų įsidarbinimą plėtojant pozityvias paskatas, pavyzdžiui, nemažinti paramos, jeigu asmens darbo užmokestis kartu su parama neviršija MVPD. Būtina mažinti barjerus, kurie nesuteikia galimybių žmonėms, patiriantiems skurdą, gauti paramą: mažinti biurokratijos mastą, paramos gavimo griežtumą, atidirbimą už paramą. Siekiant, kad paramos gavėjai būtų aktyvūs visuomenėje ir grįžtų į darbo rinką, būtina teikti individualizuotas ir kompleksines paslaugas, kurios apimtų pačio asmens bendrųjų ir profesinių įgūdžių ugdymą bei užtikrintų išorinių barjerų šalinimą (pvz. paslaugas slaugomiems artimiesiems, vaikų priežiūrą, susisiekimą, išskaitų iš darbo užmokesčio mažinimą, kai asmuo turi įsiskolinimų ir kt.).
- 6. Socialinių paslaugų sistemos reforma.** Siekiant įtraukios ir darnios visuomenės raidos, būtina užtikrinti įgalinančias, kokybiškas ir prieinamas socialines paslaugas. Lietuvoje socialinių paslaugų sistemos pamatą sudaro socialinių paslaugų katalogas, kuris nebeatitinka dabartinių gyventojų realijų ir apriboja paslaugų teikimą išskirdamas tik tam tikras tikslines grupes ir teikėjus. Dėl to yra neatliepiami individualūs gyventojų poreikiai ir diskriminuojami gyventojai, kurie negali gauti tam tikrų socialinių paslaugų vien todėl, kad nėra įtraukti į katalogo tikslines grupes. Būtina įgyvendinti socialinių paslaugų reformą, kurios pagrindą sudarytų tikslinių grupių, teikiant socialines paslaugas, atsisakymas ir jų teikimas pagal kiekvieno gyventojų poreikius. Taip pat sudaryti galimybę teikti paslaugas ir kitiems teikėjams, pavyzdžiui, NVO, taip plėtojant socialinių paslaugų tinklą, didinant paslaugų įvairovę ir kokybę.
- 7. Švietimo netolygumų mažinimas.** Lietuvoje būtina formuoti švietimo sistemą, kuri užtikrintų kokybišką, įtraukų ir prieinamą mokslą visiems vaikams bei mažintų išsilavinimo atotrūkį tarp nepasiturinčių vaikų ir vaikų, augančių labiau pasiturinčiose šeimose. Siekiant užtikrinti, kad skurdžiai gyvenantys tėvai ir vaikai turėtų vienodas galimybes visuomenėje, ankstyvojo (ikimokyklinio) ugdymo ir priežiūros paslaugos turi būti prieinamos visiems. Būtina investuoti į tokių paslaugų tinklo kūrimą, užtikrinant jų geografinę aprėptį, įstaigų tinkamą aprūpinimą infrastruktūros bei kvalifikuoto personalo išteklių ir lengvą prieinamumą viešuoju transportu. Švietimo srityje būtina mažinti moksleivių rezultatų netolygumus tarp skirtingų savivaldybių mokyklų, svarbu plėtoti jaunimo užimtumą skatinant dalyvavimą neformalaus ugdymo programose. Privalu gerinti švietimo sektoriaus darbuotojų darbo sąlygas.
- 8. Prieinamų viešųjų paslaugų tinklo ir jų kokybės užtikrinimas.** Europos Sąjungos kontekste Lietuva gerokai atsilieka skaitmeninių paslaugų prieinamumo srityje, išsiskiria aukštu energetiniu skurdu, stokoja susisiekimą paslaugų. Pandemija paaštrino šias problemas, o neturinčius pakankamai resursų ir prieigos prie šių paslaugų nustūmė į dar gilesnę atskirtį. Būtina plėsti skaitmeninių priemonių ir paslaugų prieinamumą, ugdyti skaitmeninius įgūdžius, ypač kaimiškose vietovėse ir tarp vyresnio amžiaus gyventojų. Būtina plėtoti susisiekimą paslaugas taip didinant įsidarbinimo bei ugdymo galimybes, nes susisiekimą galimybių trūkumas neretai tampa nedarbo arba atskyrimo nuo kitų paslaugų (pvz., ikimokyklinio ugdymo) priežastimi.

Nacionalinis skurdo mažinimo organizacijų tinklas

Norint sumažinti energetinį skurdą, reikalinga kompleksinė valstybės pagalba, apimanti švietimo ir konsultavimo paslaugas gyventojams, daugiabučių ir vienbučių pastatų atnaujinimą (modernizavimą), ir kitas energetinio efektyvumo didinimo programas. Energetinis skurdas - kompleksinė problema, todėl reikalingas tarpministerinis bendradarbiavimo mechanizmas, užtikrinant LR Nacionaliniame energetikos ir klimato srities veiksmų plane (NEKS) numatytą energetinio skurdo priemonių taikymą.

9. **Socialinio poveikio vertinimo kriterijaus įvedimas į teisėkūros procesą.** Siūlome tobulinti teisėkūros procesą ir inicijuojant įstatymų pakeitimus ar, diegiant naujas programas ir priemones, vertinti priimamo teisės akto socialinį poveikį. Priimant sprendimus būtina įvertinti ne tik finansų poreikį, bet ir poveikį pagrindiniams šalies socialiniams rodikliams: skurdo rizikos lygiui, absoliutaus skurdo lygiui, nedarbo lygiui ir pan. Būtina stiprinti kokybinį vertinimą, kuris turi būti atliekamas įtraukiant ekspertus ir tame lauke veikiančias pilietinės visuomenės organizacijas. Svarbu įvertinti teisės aktų atitiktį valstybės strateginiams bei tarptautiniams dokumentams, pavyzdžiui Europos socialinių teisių ramsčiui ir Darnaus vystymosi tikslams. Labai svarbu, kad šie žingsniai būtų atliekami ne tik kuo ankstesnėje teisėkūros stadijoje, bet išlaikomi ir viso sprendimų priėmimo proceso metu.
10. **Būtiniausių poreikių, tokių kaip maistas, užtikrinimas ir maisto švaistymo mažinimas.** Siūlome, jog įstatymuose numatyta nuostata, kad labdarai perduodamos prekės neapmokestinamos PVM, kai PVM mokėtojas, kuris pagal Labdaros ir paramos įstatymą gali būti labdaros teikėjas, perduoda ar sunaudoja prekes labdarai ir konkretaus labdaros gavėjo gautų prekių apmokestinamoji vertė per kalendorinį mėnesį ne didesnė kaip 75 Eur (dydis nepakitęs jau daugiau nei 10 metų, nepaisant MMA ir kitų dydžių pokyčių) būtų indeksuojama, o ne pateikiama absoliučia verte. Šis pakeitimas yra labai svarbus kuomet žmonių poreikis maistui per mėnesį yra didesnis nei 75 Eur, o įstatymai apriboja galimybę padėti skurstančiam didesne apimtimi. Taip pat manome, jog ūkininkų produkcija atiduodama labdarai ir paramai neturėtų būti apmokestinama PVM mokesčiu, tai paskatintų ūkininkus dalintis su nepasiturinčiais. Skatinti įmones, kurios mažins maisto atliekas gamybos procese arba viešai skelbs duomenis apie kontroliuojamą ir nuosekliai mažinamą utilizuoto maisto kiekį bei didinamus išgelbėto maisto, perduodamo žmonių vartojimui, kiekius.

Nacionalinis skurdo mažinimo organizacijų tinklas (toliau – NSMOT) yra nevyriausybinė skėtinė organizacija vienijanti 50 nevyriausybinių organizacijų. NSMOT nariai veikia 49 savivaldybėse, o jų veikla grindžiama darbu su šiomis socialinėmis grupėmis: vaikai ir šeimos, susiduriančios su sunkumais, žmonės su negalia, psichikos ligomis sergantys asmenys, asmenys, sergantys priklausomybės ligomis, nuteistieji ir asmenys, paleisti iš įkalinimo įstaigų, prekybos žmonėmis aukos, bei kitos grupės, kurios gali susidurti su skurdu ar socialine atskirtimi.

Valdybos pirmininkė Dalia Kedavičienė
Dirketorė Aistė Adomavičienė